

SHRnutí

Během návštěvy v dubnu 2024 se delegace CPT zaměřila na zacházení s osobami drženými v policejní vazbě, ve vybraných věznicích a dvou zařízeních pro zabezpečovací detenci, stejně jako na mladistvé umístěné ve výchovném ústavu. Návštěva rovněž poskytla příležitost k pokračování dialogu s českými úřady o používání chirurgické kastrace při léčbě pachatelů sexuálních trestných činů.

Spolupráce během návštěvy byla vynikající, jak ze strany státních orgánů, tak personálu navštívených zařízení.

Osoby v policejní vazbě

Ačkoliv naprostá většina osob, které delegace během návštěvy vyslechla, nepodala stížnosti na špatné zacházení ze strany policie, objevilo se několik tvrzení o příliš těsném nasazení pout, a to jak při zadržení, tak během následného eskortování.

Informace dostupné CPT navíc naznačují, že špatné zacházení a možná nepřiměřené (a někdy smrtící) použití síly ze strany policie dosud nebylo v České republice zcela vymýceno. Zpráva shrnuje několik případů použití síly policisty, které jsou veřejně známé, a konstatuje, že státní orgány by měly zůstat ostražitě vůči jakýmkoli známkám špatného zacházení, zneužívání pravomoci a zbytečného či nepřiměřeného použití síly ze strany policistů.

Zpráva obsahuje podrobné poznatky o praktickém fungování základních záruk proti špatnému zacházení s osobami zbavenými svobody policií. Právo na přístup k právnímu zástupci a lékaři bylo obecně respektováno. Nicméně byly zaznamenány případy, kdy poskytnutí informací o právech bylo odloženo o několik hodin nebo kdy policisté nevyhověli žádostem zadržených osob o informování třetí osoby. Navzdory určitým změnám v příslušných předpisech jsou navíc policisté i nadále systematicky přítomni lékařským vyšetřením zadržených osob.

Co se týče mladistvých, i když byl při jejich výsleších přítomen právník a zpravidla rodič, delegace obdržela několik stížností, že policisté se pokusili vyslechnout mladistvé bezprostředně po zadržení, a to bez přítomnosti právníka a dospělé osoby, které mladistvý důvěřuje. CPT zdůrazňuje, že mladiství (tedy všechny osoby mladší 18 let) by neměli být podrobováni výslechům nebo vyzývání k činění výpovědi či podpisu jakýchkoli dokumentů týkajících se trestných činů, z nichž jsou podezřelí, bez přítomnosti právníka a zásadně i dospělé osoby, které důvěřují.

Příslušné právní předpisy nadále umožňují za určitých podmínek připoutání zadržené osoby k pevnému předmětu až na dvě hodiny, přičemž zjištění z návštěvy naznačují, že tato možnost byla v určitých případech využita, včetně případů mladistvých. CPT opakuje, že z principu je praxe připoutávání osob k pevným předmětům nevhodná a může dosáhnout závažnosti ponižujícího zacházení. To platí zejména pro mladistvé.

Navzdory určitým změnám v příslušných předpisech byly zadržené osoby při prohlídkách nadále nuceny se zcela svléknout a provést jeden až tři dřepy. CPT doporučuje, aby příslušné národní předpisy byly plně implementovány, aby k prohlídkám se svlékáním docházelo vždy na základě individuálního posouzení rizika a aby zadržené osoby nemusely odkládat veškeré oblečení současně.

Materiální podmínky v policejních celách, které delegace navštívila, byly velmi dobré. Nicméně zadržené osoby, které byly drženy 24 hodin nebo déle, neměly možnost pobytu na čerstvém vzduchu.

Výchovný ústav Olešnice

Naprostá většina mladistvých, se kterými delegace hovořila, si nestěžovala na špatné zacházení ze strany personálu. Naopak mnozí z nich hovořili o personálu pozitivně a delegace zjistila, že celková atmosféra v zařízení nebyla napjatá. Delegace nicméně zaznamenala několik ojedinělých tvrzení, že určitý člen personálu udeřil mladistvé do tváře a do hlavy a ramene. Vedení výchovného zařízení Olešnice by mělo zůstat ostražitě vůči jakýmkoli známkám špatného zacházení ze strany personálu a přijmout příslušná opatření, pokud by se takové stížnosti objevily, s cílem předejít tomuto nepřijatelnému chování.

Materiální podmínky v zařízení byly velmi dobré a CPT oceňuje, že zařízení působí dojmem skutečně výchovného, nikoliv vězeňského zařízení. Zatímco společné prostory, zejména obývací pokoje, byly vyzdobeny obrázky a barevnými závěsy, doplněny pokojovými rostlinami a poskytovaly příjemné prostředí, některé ložnice byly poněkud neosobní a nebyly vyzdobeny samotnými mladistvými. Výbor se domnívá, že personál by měl mladistvé povzbuzovat a motivovat k personalizaci a vyzdobě jejich prostředí.

CPT získal pozitivní dojem z režimu, vzdělávání a aktivit nabízených mladistvým umístěným v zařízení, včetně odborného výcviku, volnočasových a společenských aktivit, sportovních aktivit a vycházek bez dozoru do okolí. Skupinová terapeutická sezení pro mladistvé náchylné k sebepoškozování, emočně nestabilní nebo agresivní vůči ostatním však nebyla nabízena a měla by být zavedena.

Přístup ke všeobecné i specializované zdravotní péči se celkově jevil jako uspokojivý. Nicméně vstupní lékařské vyšetření mladistvých proběhlo až po obdržení jejich zdravotní dokumentace, což vedlo k minimálně týdenním, a někdy i delším prodlevám. Navíc nedocházelo k fyzickému lékařskému vyšetření ani systematickému screeningu u nově přijatých za účelem odhalení možných zranění lékařem.

Zabezpečovací detence

CPT poprvé navštívil zařízení pro zabezpečovací detenci v Opavě a v Praze – Pankráci.

Delegace nezaznamenala žádné stížnosti na špatné zacházení, ať už fyzické, nebo verbální, v žádném z těchto zařízení. Případy násilí mezi zde umístěnými osobami byly vzácné a většinou šlo o slovní potyčky a drobné fyzické útoky, které nezpůsobily žádná nebo jen drobná zranění. Zjištění z návštěvy rovněž ukázala, že personál zasahuje rychle a adekvátně, aby situaci uklidnil a oddělil zúčastněné osoby.

Materiální podmínky byly v obou zařízeních celkově vyhovující. Cely měly dostatečnou velikost vzhledem ke své kapacitě a byly vhodně vybavené. Nicméně všechny prostory zařízení pro zabezpečovací detenci v Praze – Pankráci a cely v zařízení v Opavě byly strohé a neosobní, postrádaly barvy a výzdobu. České úřady by měly usilovat o vytvoření příjemnějšího a více personalizovaného prostředí pro chovance v obou navštívených zařízeních.

CPT získal celkově pozitivní dojem z péče a aktivit poskytovaných chovancům; kromě farmakoterapie jim byla nabízena řada rozmanitých psychosociálních aktivit. Multidisciplinární týmy se pravidelně scházely, aby posoudily situaci jednotlivých chovanců. Nicméně se zdá, že individuální plány zacházení byly většinou připravovány speciálními pedagogy a vstupy ostatních členů týmů by mohly být posíleny, aby dále rozvíjely a doplňovaly stávající plány. Chovanci by měli být zapojeni do přípravy a následného přezkumu svých plánů.

Skupinová terapie, jiné organizované aktivity bez přítomnosti dozorců a v zařízení v Opavě individuální sezení chovanců s psychiatrem byly systematicky prováděny přes mříže. CPT uznává, že zvláštní bezpečnostní opatření mohou být v určitých případech odůvodněna na základě individuálního hodnocení rizik; nicméně systematický kontakt s chovanci přes mříže, kdykoliv nejsou přítomni dozorcí, lze jen těžko popsat jako přínosný pro vytvoření opravdového terapeutického vztahu a může být potenciálně ponižující jak pro umístěné osoby, tak pro personál. CPT opakuje své doporučení, aby české úřady zásadně přehodnotily tento přístup ve všech zařízeních pro zabezpečovací detenci.

V souladu s příslušnými právními předpisy nebyl od chovanců v zabezpečovací detenci systematicky žádán souhlas s léčbou. CPT se domnívá, že v principu by všichni psychiatrickí pacienti, ať už dobrovolní či nedobrovolní, léčeni v režimu soukromého práva i v režimu trestních opatření, s plnou či omezenou svéprávností, měl být oprávněni svobodně a informovaně udělit souhlas s léčbou. Jakékoliv odchylky od tohoto základního principu by měly být dány zákonem, týkat se pouze jasně a přísně vymezených výjimečných okolností a být doprovázeny příslušnými zárukami.

Pokud jde o lékařskou důvěrnost, z informací získaných během návštěvy vyplývá, že dozorcí byli systematicky přítomni během lékařských vyšetření chovanců. CPT zdůrazňuje, že neexistuje žádné ospravedlnění pro systematickou přítomnost dozorců během lékařských vyšetření/konzultací umístěných osob. Jejich přítomnost narušuje vytvoření řádného vztahu mezi pacientem a zdravotnickým pracovníkem a obvykle není z hlediska bezpečnosti nutná.

Personální situace byla v zařízení pro zabezpečovací detenci v Opavě celkově vyhovující. Nicméně v zařízení v Praze – Pankrácí bylo mnoho neobsazených pozic, a to jak specialistů, tak dozorců. Získávání kvalifikovaného personálu bylo podle vedení zařízení velkou výzvou. Kvůli zjevnému nedostatku personálu byla činnost zařízení v Praze – Pankrácí dočasně pozastavena v měsících po návštěvě CPT.

Použití omezovacích a donucovacích prostředků se nezdálo být nadměrné a bylo celkově dobře dokumentováno. Nicméně v zařízení v Opavě se zdá, že se ve většině případů upřednostňuje použití donucovacích prostředků dozorcí před použitím omezovacích prostředků pod kontrolou zdravotnického personálu. CPT se domnívá, že vzhledem k profilu chovanců v zabezpečovací detenci, z nichž většina (ne-li všichni) má duševními problémy, by měla být upřednostňován terapeutický přístup a případně použití omezovacích prostředků pod kontrolou zdravotnického personálu, spíše než donucovací prostředky aplikované dozorcí.

Individuální zdravotní dokumentace téměř všech chovanců v obou zařízeních obsahovala předpisy PRN (*pro re nata*, podle potřeby) pro chemické omezování. V zařízení v Praze – Pankrácí bylo použití chemických omezovacích prostředků na základě těchto předpisů schvalováno lékařem v jednotlivých případech a prováděno sestrou.

Nicméně v zařízení v Opavě byly chemické omezovací prostředky často aplikovány sestrami na základě předpisů PRN, bez potvrzení lékařem, a aniž by lékař následně daného chovance vyšetřil. To může klást na sestry příliš velkou odpovědnost, pokud jde o posouzení psychického stavu chovance a zajištění adekvátní reakce na možné komplikace při nepřítomnosti lékaře.

Věznice

CPT poprvé navštívil Věznice Oráčov a Rýnovice a provedl následnou návštěvu Věznice Valdice. Tato tři zařízení slouží k ubytování odsouzených dospělých mužů.

Naprostá většina vězňů nevedla stížnosti na špatné zacházení ze strany personálu. Nicméně ve Valdicích delegace zaznamenala několik ojedinělých tvrzení o fyzickém špatném zacházení ze strany personálu (včetně facek, úderů pěstí a ran obuškem). Dále delegace obdržela několik izolovaných stížností na verbální napadání a diskriminační chování ve Věznicích Rýnovice a Valdice. CPT oceňuje závazek českých orgánů bezodkladně vyšetřovat a řádně dokumentovat údajné nezákonné jednání vězeňského personálu vůči vězňům, ať už z vlastní iniciativy vězeňské správy nebo na základě individuálních stížností.

Násilí mezi vězni představovalo výzvu ve všech třech navštívených věznicích. Epizody násilí zahrnovaly jak drobné incidenty, tak vážnější střety (včetně facek, úderů pěstí a někdy použití těžkých nebo ostrých předmětů), které mohly způsobit zranění, a výhrůžky takovým násilím. CPT získal pozitivní dojem, že pokud byly tyto incidenty oznámeny personálu a vedení, byla zajištěna rychlá reakce. CPT přivítal důležité úsilí o řešení násilí mezi vězni a zdůraznil, že k účinnému boji proti tomuto fenoménu je třeba dostatečné personální obsazení a školení zaměřené na zajištění dynamického bezpečnostního přístupu, který podporuje dobrou atmosféru ve vězeňském prostředí.

Pokud jde o materiální podmínky, prostory a ubytovací jednotky v navštívených zařízeních byly obecně čisté a v odpovídajícím stavu, s výjimkou několika jednotek v Oráčově, které vyžadovaly rekonstrukci. CPT nicméně shledal zcela nevhodnými podmínky ubytování připomínající klec v přízemí budovy D (hlavní hala) ve Valdicích. Navíc materiální podmínky v kázeňských jednotkách byly obecně velmi špatné, zejména ve Věznicích Oráčov a Valdice, a vyžadují okamžitou pozornost. Dvory pro venkovní vycházky obecné vězeňské populace byly obvykle vyhovující, i když nevýrazné a pochmurné, s betonovými stěnami a povrchy a minimem zeleně. Dvory určené pro kázeňské, nejpřísněji střežené či jiné speciální jednotky byly obzvláště strohé a často ve velmi špatném stavu.

Co se týče obytného prostoru, české úřady by měly zajistit, aby každý vězeň měl minimálně 4 m² obytné plochy na osobu v celách s více vězni (bez započítání plochy obsazené sanitárním koutem). To v době návštěvy nebylo splněno.

CPT oceňuje úsilí napříč třemi navštívenými zařízeními o zvýšení pracovních příležitostí a odborné přípravy pro vězně. Pozitivní dojem získal i z práce vězeňské služby, zejména místních pedagogů, vychovatelů a psychologů, kteří přes omezené prostředky neustále rozšiřují nabídku speciálních vzdělávacích programů přizpůsobených individuálním potřebám vězňů. Nicméně nedostatek personálu a nedávné škrty ve financování významně ovlivnily režim (program) nabízený odsouzeným mužům, kteří nepracují, a vězňům umístěným pod přísnějším zabezpečením.

Úroveň ošetrovatelského a lékařského zajištění, včetně psychiatrické péče, se v navštívených zařízeních zdála obecně nedostatečná pro potřeby vězeňské populace. Zdravotnická služba byla ohrožena možným narušením kontinuity péče a nebyla schopna aktivně reagovat na zdravotní problémy. Výbor má navíc pochybnosti o celkové organizaci a koordinaci zdravotnických služeb v jednotlivých zařízeních. Výbor však přivítal nedávné kroky ke zvýšení nezávislosti zdravotnických služeb v českých věznicích a podporuje rozvoj systému efektivní kontroly kvality.

CPT zdůraznil, že nesouhlasí s přístupem ke karanténě skupin vězňů, kteří mohli být považováni za osoby, jež byly v kontaktu s nakaženým hepatitidou C. Takové umístění by mohlo být dotčenými osobami vnímáno jako stigmatizující a jako neformální trest.

Praxe připoutání násilných nebo neposlušných vězňů a těch, kteří hrozí sebepoškozením, k pevným předmětům, jako jsou radiátory nebo jiné kusy nábytku, v jejich celách nebo zvláštních celách (umístěných v kázeňských/krizových jednotkách) zůstává problematická a měla by být přezkoumána. CPT měl vážné výhrady k fixaci vězňů k lůžku v nezdravotnickém prostředí z bezpečnostních důvodů nebo za účelem zvládnutí osoby ohrožené sebepoškozením. Výbor považuje za zcela nevhodné zahajovat kázeňská řízení po případech sebeпоškození nebo pokusů o sebevraždu a doporučuje okamžité ukončení této praxe.

CPT vítá závazek úřadů rozvíjet politiku týkající se zacházení s transgender osobami ve věznicích a doporučuje, aby byly zohledněny standardy výboru v této oblasti.

Je politováníhodné, že minimální nároky na návštěvy pro dospělé vězně nebyly zvýšeny, jak výbor opakovaně doporučil. Měly by být podniknuty nezbytné kroky k zajištění toho, aby všichni dospělí vězni mohli přijímat návštěvy alespoň jednu hodinu týdně. Podmínky návštěv rodin a právníků ve věznicích Rýnovice a Valdice by měly být přezkoumány. Vězni by neměli být nuceni mít uzavřené návštěvy přes mříže.

Chirurgická kastrace při léčbě pachatelů sexuálních trestných činů

CPT konstatuje, že počet schválených žádostí o chirurgickou kastraci zůstává relativně nízký v porovnání s počtem zákroků provedených přibližně před dvaceti lety. To však samo o sobě nemůže odstranit základní námitku výboru proti tomuto zákroku, který lze snadno považovat za ponižující zacházení. Výbor znovu naléhavě vyzývá české úřady, aby na těchto pokrocích stavěly a definitivně ukončily používání chirurgické kastrace jako prostředku léčby pachatelů sexuálních trestných činů. Dále by úřady měly přijmout nezbytná opatření k zajištění shromažďování údajů o počtu skutečně provedených chirurgických kastrací v souvislosti s léčbou pachatelů sexuálních trestných činů.